

ČAS.

ČÍSLO 140

ŘÍJEN–PROSINEC
2022

ČASOPIS MASARYKOVA DEMOKRATICKÉHO Hnutí

Z OBSAHU ČÍSLA 140/2022

- POLITIK S DOBROU POVĚSTÍ
FRANTIŠEK MORKES
- PROFESOR MASARYK A NAŠE DOBA
VRATISLAV PRECLÍK
- VELIKOST KAŽDÉHO TKVÍ V PODŘÍZENÍ SVÉHO EGA
K DOSAŽENÍ STEJNÉHO CÍLE
LUBOMÍR SAZOVSKÝ
- VYHODNOCENÍ SOUTĚŽNÍCH PRACÍ ŽÁKŮ
XV. ROČNÍKU SOUTĚŽE O TGM
JOSEF DOLISTA
- STATUT SOUTĚŽE XVI. ROČNÍKU SOUTĚŽE PRO
ŠKOLNÍ ROK 2022–2023
ERIK LUKAS

Foto na obálce: JOSEF DOLISTA: Masarykova škola v Českých Budějovicích

Slovo předsedy

**Milí členové Masarykova demokratického hnutí,
vážení příznivci našeho hnutí!**

Srdečně vás všechny zdravím v posledním letošním čísle časopisu Čas.

Píši vám s předstihem, protože toto číslo musí projít jako vždy korekturou a čas zabere také tisk a distribuce. Nelze proto vždy v mé předmluvě reagovat například na aktuální situaci.

Nejprve chci poděkovat všem, kteří podporujete naše hnutí různorodým způsobem. Nejdůležitější je náš dlouhodobý úkol: získávat nové členy pro naše hnutí. Ekonomika našeho hnutí vůbec není zanedbatelná, to asi všichni naši členové chápou.

T. G. Masaryk byl vynikající myslitel se smyslem pro demokracii. Jsme sice nepolitické hnutí, ale víme, že Ukrajina má právo na územní celistvost, kterou by Masaryk prosazoval v rámci mezinárodního práva. Demokracie není slabost, demokracie respektuje právo, tím spíše mezinárodní. Tím se věci stávají jednoznačné a víme, jaká kritéria máme ctít a vyžadovat. A nezapomeňme, že demokracie, aby demokracií byla, vyžaduje rozdělení moci zákonodárné, soudní a výkonné. Toto rozdělení moci demokratické státy mají a nedovolují si uzurpovat tyto tři moci pro jednotlivce nebo malou skupinu lidí.

Již jsem několikrát avizoval, že máme přemýšlet o volbě nového prezidenta v České republice. Začátek roku 2023 rozhodne, kdo to bude. Je zcela možné, že s kandidáty nebudeme spokojeni, ale v politice to tak chodí, že někdy musíme vybrat mezi horším a ještě horším. I tato varianta může nastat. Není tomu tak vždy, že volba jednoho kandidáta je ideální a volba druhého je nevolitelná. Musíme se přizpůsobit voličům, kteří budou volit v České republice v 1. kole, pak v 2. kole musíme rozhodnout mezi dvěma kandidáty, kteří zůstanou. O nich pak nejvíce přemýšlejme a dejme jednomu z nich hlas. Ve funkci prezidenta pak tento kandidát zůstane pět roků. Kéž by měl hodnotový systém jako T. G. Masaryk.

Děkuji všem, kteří se zabýváte výchovou mladé generace a vštěpujete této generaci hodnoty, které T. G. Masaryk prosazoval.

Naše nová adresa: Masarykovo demokratické hnutí

Senovážné náměstí 23, 110 00 Praha 1

Přeji vám všem krásné a požehnané Vánoce a v roce 2023 především zdraví. Těším se na další spolupráci a budeme doufat, že rok 2023 bude klidnější a přinese toužebný pokoj a klid zbraní v Evropě.

JOSEF DOLISTA

Vzpomínka na paní Mgr. Jindřišku NEVYJELOVOU, tajemnici MDH

Smutná zpráva o úmrtí paní tajemnice nás zasáhla dne 8. 11. 2022. Najednou jsme si všichni uvědomili, že nejsme nesmrtelní a že paní tajemnice vykonala pro Masarykovo demokratické hnutí nesmírně mnoho a že její značnou práci bude muset převzít někdo jiný.

Paní Jindřiška mě udivovala svou pamětí. Zнала aktivně jména členů MDH, jména lidí ve státní správě, jména lidí z historie MDH. Zaujal mě i velký počet lidí, kteří ji měli rádi. Její charizma okouzlo každého, s kým mluvila a jednala. Nápadné však bylo, že našla téměř smysl života v práci pro MDH. Jednou jsme o tom spolu mluvili a já jsem nabyl přesvědčení, že by hodnoty TGM, které mají nadčasový význam, ráda předala dalším generacím.

Byla to žena také věřící. Vzpomínala přede mnou na své dětství, na rodiče, poukazovala na dobu komunismu, kdy lidé byli pronásledováni za svou náboženskou víru. Poukazovala na to, jak ve školství měli být učitelé nevěřící a jak u nich měla převažovat ateistická a komunistická ideologie. Paní Jindřiška, pokud mohla, se účastnila v demokratické společnosti bohoslužeb. Kladla si otázky po Bohu, po křesťanské morálce, po církvi a církvích.

Paní tajemnice milovala svou rodinu. Ráda ukazovala ostatním fotografie svých dětí a vnoučat. Byla to žena velice citlivá, které se dotýkala nespravedlnost nejen v tuzemsku, ale i ve světě. Úřední věci se mnou vyřizovala vždy s úsměvem a neopomněla mi nikdy nabídnout kávu, chlebiček či nějakou sladkost. Její vstřícnost a pohotovost, i přes její vysoký věk, byla udivující.

Přáním paní magistry bylo, aby se nejen časopis Čas, ale především soutěž o odkazu T. G. Masaryka šířila do škol, aby děti a studenti, kteří se jí zúčastnili, byli za svou aktivitu dobře oceněni, a aby se nezapomínalo ani na učitelky a učitele. Když mi vytkla nějakou chybu v překlepu nebo v nepřesnosti písemného vyjádření, činila tak s mateřskou empatií. A když jsem vznesl pracovní požadavek, snažila se vždy vyhovět, jak jen uměla a mohla.

A co neměla ráda paní tajemnice? V poslední době příkré schody, práci na počítači, třebaže se téměř vše naučila, a neměla ráda nedůvěru vůči své osobě.

Naše paní tajemnice oceňovala upřímnost lidí. Byla ráda, když mohla promluvit k mladé generaci ve školách, kam byla často zvána. A přes vysoký věkový rozdíl jí pak žáci a žákyně upřímně děkovali jak za podněty, které jim nabídla, tak za pěkný zážitek.

Paní Mgr. Jindřiška Nevyjelová zůstane v srdcích lidí i v jejich paměti. Stala se ženou, na kterou se nezapomíná. Stala se součástí i naší osobní historie.

JOSEF DOLISTA
předseda MDH

Politik s dobrou pověstí

Nebylo takových mnoho, ale přesto se vyskytovali. S jejich jménem nebyla spojena žádná problematická kauza, přestože se v nejvyšší politice pohybovali po řadu let. O jejich čestnosti a serióznosti přitom s uznáním hovořili i mnozí další, kteří si jich právě pro tyto osobní vlastnosti výrazně považovali. Časem se na ně ale pozapomnělo a současníkům jejich jméno již mnoho neříká. Takový byl i životní příběh Františka Udržala, který byl ministrem, poslancem, senátorem i předsedou vlády v letech předmnichovské republiky. Nepochybně byl politikem, kterého výrazně oceňoval a s nímž si dobře rozuměl i prezident Masaryk.

Vysoké Masarykovo ocenění Udržalovy morální integrity zaznamenala Masarykova archivářka dr. Gašparíková. Ta si 4. listopadu 1931 zaznamenala, že když tehdy zavedl prezident Masaryk hovor na existující korupci, tak při-

mo konstatoval: „*Všechny strany mají špínu na sobě, nevyjímaje ani sociální demokracii. Korupci dělat, nebo k ní mlčet, to je stejné. Co by se dalo udělat, kdyby jedna strana byla čistá! Ještě štěstí, že máme toho Udržala.*“

František Udržal (1866–1938) byl nepochybně jedním z nejznámějších politiků v období předmnichovské republiky. Díky robustní rozložitě postavě, ozdobené ještě mohutným knírem, byl na oficiálních akcích nepřehlédnutelný a současně i snadno identifikovatelný. Patřil k politikům, kteří působili aktivně v politice již v letech rakousko-uherské monarchie. Poslancem Říšské rady ve Vídni byl od roku 1897, od roku 1899 byl i poslancem zemského českého sněmu. Byl tak příslušníkem politické elity vzešlé ještě z rakousko-uherských poměrů, která zůstávala po značnou dobu první republiky sevřená a uzavřená, nijak nepřipouštějící výraznější generační obměnu. Od roku 1912 byl místopředsedou agrární strany a ve Vídni patřil k nejvýraznějším českým řečníkům ve sněmovně. Na počátku války patřil k politikům, kteří i nadále počítali s existencí Rakousko-Uherska a věřil v jeho reformu. Postupně se však odpoutával od monarchie a myšlenkově se připravoval na vytvoření samostatného státu. A 25. září 1917 pronesl v Říšské radě již zcela otevřeně „*My říkáme zcela upřímně, že chceme svůj samostatný stát a že chceme být svobodným národem.*“ Když byl v červenci 1918 českými politiky ustaven Národní výbor československý, stal se jeho členem. Události 28. října 1918 ho zastihly ve Vídni, okamžitě však odjel do Prahy, aby neztratil spojení s domácí politikou. Po vzniku samostatného státu se aktivně zapojil do politického dění – již v listopadu byl zvolen místopředsedou poslanecké sněmovny. Záhy se začalo také rýsovat, že jeho hlavním polem působnosti budou vojenské záležitosti. Ty se ukazovaly jako značně složitý problém. Na území nově vzniklého státu bylo necelých sto tisíc legionářů, vedle nich i početné jednotky tzv. domácího vojska, tedy vojáků rakousko-uherské armády. Mezi těmito skupinami se vedly ostré spory. Stát přitom do jisté míry zvýhodňoval legionáře, k nimž měl větší důvěru. Jakousi záštitu nad budováním jednotné armády měla zpočátku mít prostřednictvím vojenských poradců francouzská a italská vojenská mise. Nevyhovující a nefunkční dvoukolejnost vyřešila vláda tím, že podpořila pouze misi francouzskou, zatímco Italové museli odejít. Debatovalo se i o charakteru armády. Proti sobě stály názory, zda má být armáda miličního typu, nebo armáda stálá. Udržal se stavěl za stálou, tedy běžnou armádu. Určité problémy vyplývaly i z toho, že sice existovalo ministerstvo národní obrany (s ministrem Václavem Klofáčem), ale současně existoval i úřad ministra vojenství (v čele s M. R. Štefánikem).

Ministrem národní obrany byl František Udržal jmenován 26. 9. 1921 a funkci zastával – s přestávkou od prosince 1925 do října 1926, kdy ho vystřídal Jiří Stříbrný a generál Jan Syrový – až do poloviny září 1929. V letech

první republiky byl nejdéle sloužícím ministrem na tomto postu. Ze své funkce se snažil armádu nejen pozvednout, ale soustavně i vylepšovat její obraz před veřejností. Aby patřičně zdůraznil význam i potřebnost armády, tak zval často prezidenta Masaryka nejen k prohlídkám vojenských zařízení, ale i na velká vojenská cvičení. V podstatě založil přímo tradici účasti prezidenta na velkých vojenských cvičeních. Na těchto cvičeních se prezident pohyboval mezi vojáky na koni, čímž potvrzoval svoji fyzickou svěžest a získával jejich uznání a obdiv. Ministr Udržal, který ho koňmo doprovázel, přitom patřil nejen k vynikajícím jezdcům, ale i k obecně uznávaným odborníkům zabývajícími se chovem koní. (Známou se stala jeho polemika se sochařem Kafkou o typ koně, na němž měl Žižka na své jezdecké soše na Vítkově sedět.) Jako ministr národní obrany byl stoupencem výrazně moderní koncepce obrany státu. Zdůrazňoval, že obranu státu nezajišťuje jen zdatná a dobře vybavená armáda, ale že jde i o celkovou připravenost národa a tedy i praktickou činnost všech ministerstev. Nedopustil – ani při šířících se pacifistických náladách vyvolaných poválečnou představou, že „skončená válka udělala konec všem válkám“ – aby mírový početní stav armády klesl pod úroveň, která by zabezpečovala účinnou obranyschopnost státu. Významné proto bylo, že nemalou pozornost věnoval ministr Udržal i tomu, aby otázkám spojeným s armádou se soustavně dostávalo i patřičné publicity – a to nejen velkým cvičením, ale i zdánlivým drobným maličkostem jako byly změny v názvosloví či úpravy uniforem. Jako ministr projevil i zcela neobvyklý smysl pro humor (který veřejnost s úsměvem přijala), když rozhodl o mimořádném povýšení herce Vlasty Buriana na podporčíka jízdy v záloze, přestože pro takové povýšení chybělo vyžadované vzdělání. Nepochybně tak reagoval na skutečnost, že četné herecké Burianovy úspěchy byly spojeny se známými a obecenstvem oblíbenými rolemi, které hrál právě ve vojenském stejnokroji.

Mezi politiky agrární strany patřil Udržal – spolu s Bradáčem, Šrobárem a Malypetrem – k výrazně prohradnímu křídlu. Prezident Masaryk ho považoval za demokrata, u kterého se snoubí opatrnost sedláka s čestností důstojníka a který má vyvinutý smysl pro zodpovědnost. Časem, tak jak Antonína Švehlu stále více sužovaly zdravotní potíže, získával větší váhu nejen v agrární straně, ale i v rámci celé tehdejší politiky. Nepochybně k tomu přispělo i to, že v těch letech – kdy byly prakticky na denním pořádku nejrůznější politické kauzy spojené s uplácením a korupcí – si zachovával zcela čistý štít. A to při skutečnosti, že byl ministrem za agrární stranu a přitom především agrární strana měla eminentní zájem na nejrůznějších dodávkách pro armádu, svědčilo o vysoké morální čestnosti. Nebyl nijak spojován ani s žádnými spornými věcmi které byly šetřeny, ale nakonec se jako trestní činy či jako přestupky neprokázaly. Kancléři Šámalovi, který tehdy nemocného Udržala přišel navštívit, si

přímo stěžoval, že v souvislosti s pozemkovou reformou je na Pozemkovém úřadu „*všude samá korupce*“ a že ve straně se rozmáhá „*přímé lupičství a kořistnictví*“. Kladel to přímo za vinu Švehlovi, který prý nebojuje proti korupci a Udržalovi na jeho výtky odpovídá, že „*se svou poctivostí nikam nedojde*“. Masaryk si však právě pro tuto poctivost Udržala nejen výrazně vážil, ale oceňoval i jeho rozvážnost v jednání a slušnost.

Když byl ministerský předseda Antonín Švehla dlouhodobě nemocen, jeho návrat do politického života se zdál být nereálný a ve funkci premiéra ho zastupoval jako jeho náměstek předseda lidovců Jan Šrámek, uvažoval Masaryk o řešení situace. V dopisu dr. Benešovi přímo napsal, že „*nejsprávnější bude, aby si agráři jmenovali za sebe Švehlova nástupce*“. A současně nejen jmenoval možné kandidáty – Udržala, Malypetra, Hodžu a Viškovského – ale vyjádřil i své stanovisko k nim. U Malypetra zdůraznil, že musí zůstat dál v čele poslanecké sněmovny a o Hodžovi napsal, že ten prostě odpadá. V případě Udržala Benešovi napsal, že Udržal sice říká, že není zdrav – a že je to pravda – ale „*začínám se spřátelovat s myšlenkou jmenovat jeho*“. (V souvislosti s tímto Masarykovým „spřátelováním“ je možno vzpomenout jednu jistě zcela překvapivou skutečnost. Když se v roce 1921 zvažovalo předsednictví vlády, bylo i Udržalovo jméno mezi případnými kandidáty. Tehdy měl 25. ledna 1921 prezident důvěrný politický rozhovor s kancléřem Šámalem. Ten si pak o rozhovoru udělal značně podrobný zápis. Mimo jiné v něm uvedl, že navrhl prezidentovi několik možných jmen na funkci premiéra – konkrétně Udržala, Tomáška, Práška, Engliše. Podle Šámalova zápisu tehdy Masaryk prohlásil, že na ně nelze pomýšlet. Tomášek byl podle prezidenta slabý a nutný pro sněmovnu, u Engliše zvažoval, zda by nebyla proti národně demokratická strana, u Udržala použil silné slovo „neschopný“. Nakonec byla realizována varianta úřednické vlády v čele s Janem Černým.) Masarykův dopis dr. Benešovi se „spřátelováním s myšlenkou“ jmenovat ministerským předsedou Udržala má datum 3. 4. 1928. V červnu pak jednal prezident s předsedou sněmovny Malypetrem, který mu sdělil, že pro přechodné období by republikánská strana Františka Udržala kandidovala i když je „politicky slabý“, ale strana by ho vedla. Přesto se ještě několik dlouhých měsíců vyčkávalo. Jan Šrámek, patřící politicky k odpůrcům Hradu, tak nakonec byl úřadujícím předsedou vlády dlouhých 14 měsíců. Teprve 1. 2. 1929 ráno přijeli za nemocným Švehlou do Hostivaře František Staněk a Rudolf Beran, aby jim předal pro prezidenta Masaryka svůj abdikací list na post ministerského předsedy a schválil Masarykem navrhovaného Udržala jako svého nástupce. Současně ale bylo domluveno, že se tak učiní způsobem, aby se vše jevilo jako iniciativní rozhodnutí agrární strany. František Udržal byl jmenován předsedou vlády tentýž den, tedy 1. 2. 1929. Agrární deník Venkov jeho jmenování komentoval jako jme-

nování politika, který se v popředí české politiky pohybuje již třicet let a „*jak svou činností, tak svou ryzostí charakteru získal si všeobecnou důvěru a vážnost*“. Komunistické Rudé právo, které se domnívalo, že premiérem se stane Karel Viškovský, bývalý prezident Pozemkového úřadu, o kterém psalo, že je v „*neobyčejně dobrém poměru k Hradu a vedl hradní skupinu agrárníků v boji proti křídlu Hodžovu*“ ale konstatovalo, že k rozhodnutí o jmenování Udržala došlo až po složitých intrikách a jiných „*politických kumštech*“. Následujícího dne byl nový premiér pozván na Hrad, 7. února pak pod jeho vedením jednala vláda, která měla stejné obsazení jako před jeho jmenováním. Po několik měsíců byl Udržal nejen premiérem, ale stále i ministrem národní obrany.

Nespornou nevýhodou Udržala byla skutečnost, že se sice stal premiérem a byl do funkce oficiálně delegován agrární stranou, ale v čele strany nestál. Její politickou linii nadále určoval výkonný výbor se stále více se prosazujícím Rudolfem Beranem. Zatímco Švehla spojoval vedení strany s řízením vlády jako vysloveně vůdčí osobnost, Udržalovo premiérství mělo spíše povahu úřadu, který mu strana svěřila. Možná, že se na Udržalovi agrární politici shodli i v určité naději, že se pro věk a nemoc (trpěl cukrovkou) ve funkci dlouho neudrží a „*vůdcovský problém*“ bude ve straně časem vyřešen. Nespornou výhodou Udržala ale byl jeho přátelský vztah s prezidentem Masarykem, potvrzovaný až okázalou loajálností k Masarykovi. Znali se již z let svého vídeňského působení, kdy působili ve Vídni jako poslanci. V letech, kdy byl Udržal ministrem národní obrany, se jejich vzájemný vztah ještě prohloubil. Masaryk pak nepochybně vycházel z toho, že má s Udržalem nejen dobré vzájemné vztahy, ale že premiér byl jmenován přímo na jeho návrh. Z prezidentova pohledu proto bylo zřejmě zcela přirozené, že s premiérem nejen často korespondoval o aktuálních politických poměrech (kdy ho také přímo nabádal k určitým krokům) a zavedl i formu pravidelných týdenních společných obědů. Skutečnost, že přátelskost vzájemného vztahu prezidenta s premiérem nebyla pozitivně přijímána na široké politické scéně, se ukázala poměrně brzy. Začaly se objevovat kritické hlasy, že premiér při řízení vlády příliš podléhá prezidentovi, agrární strana se necítila ve svých stranických požadavcích premiérem dostatečně podporována (např. ve snahách na zvýšení státních subvencí do zemědělské výroby). Když se v průběhu roku 1929 výrazně změnila i celková politická situace, která vyústila až v politickou krizi, navrhl Udržal prezidentovi východisko – vypsaní předčasných voleb. Jejich termín byl stanoven na 27. říjen a Masaryk se nijak netajil tím, že s Udržalem počítá nadále jako s příštím premiérem. Jedenáct dní před volbami(!) poslal Masaryk Udržalovi dopis se spíše profesorskou než prezidentskou dikcí, v němž mu přímo napsal: „*Pane kolego Udržale, představuji si povolební postup takto: napřed se smluvíte s největšími stranami, tedy agrárníci – soc. dem.-nár. soc. – lidovci. Dohodnou se na koalici a v hlavních*

rysech na programu. Tím budete mít jádro koalice a to jádro naše, české.“ Dále v dopisu Masaryk jmenoval i konkrétní jména případných ministrů, přičemž celkem u deseti jmen přímo uvedl „jistí jsou mně“. K případné účasti živnostenské strany ve vládě dokonce napsal „jsem v pochybnosti, mohou-li dostat víc než min. bez portefeuille. Neschopní a nepěkní lidé“.

Jednání o složení vlády se ale protahovalo. Udržal však vyjednával trpělivě, až se mu podařilo sestavit vládu, v níž bylo zastoupeno osm politických stran (z deseti pro Masaryka již před volbami „jistých“ ministrů bylo ve vládě devět a všichni ministři, tedy i reprezentant živnostenské strany, byli v čele konkrétního rezortu). Vláda byla jmenována 7. prosince. Jako premiér si Udržal uvědomoval, že jeho největším úkolem bude, aby všechny zúčastněné politické strany výrazně preferovaly a nadřazovaly státní zájem nad svými zájmy stranickými. Ukázalo se však, že tento přístup byl bezvýhradně vlastní pouze jemu jako premiérovi, zatímco reprezentanti politických stran dosazení do vládních funkcí byli poněkud jiného názoru. Ministři trvali na požadavcích, které jim nařizovaly stranické sekretariáty, takže bylo obtížné nalézat jakýkoliv kompromis. Tři roky trvání této Udržalovy vlády byly přitom mimořádně složité. Byly to roky světové hospodářské krize provázené masovou nezaměstnaností a sociálními bouřemi, které byly i v demokratickém Československu zatíženy střelbou do demonstrujících. Současně docházelo k výrazné polarizaci i uvnitř agrární strany, v níž politici představující tzv. prohradní křídlo – a Udržal byl jejich hlavním představitelem – ztráceli svůj rozhodující vliv. Bylo zcela zřejmé, že pozice i vliv Udržala jako ministerského předsedy se výrazně oslabují. V této politické situaci vyšel v polovině června 1931 v Peroutkově Přítomnosti článek s názvem *Náš ministerský předseda*. Autorem byl Hubert Ripka, který ho nepochybně napsal na základě myšlenek a zřejmě i s určitým pověřením prezidenta Masaryka. (Masarykův tajemník dr. Schenk zaznamenal, že Hubert Ripka se v kratší době před publikováním článku sešel s Masarykem celkem šestkrát.) Obranu Udržala ve funkci premiéra dokládá článek slovy: „*Při setrvání nynější koaliční soustavy, ve které agráři jsou nezbytně premiéřskou stranou, sotva by se co podstatného změnilo, kdyby Udržal byl vyměněn jiným agráříkem; stále ještě není známo, kdy se vrátí Švehla. Věcné potíže zůstaly by stejné; dají se překonávat jen větší iniciativností a myšlenkovou plodností druhých stran. Při Udržalovi je aspoň jisté, že by se nevzpíral rozumným názorům. Patří k tomu skrovnému počtu politiků, kteří pro stranu nezapomínají na stát.*“ O Udržalovi bylo obecně známo, že má nejen prudký odpor proti korupci, ale že proti ní bude vždy ostře vystupovat. Bylo pro něho charakteristické, že ji nevyužíval ani jako politického prostředku, kterým by si uplácením nespokojenců a protivníků ulehčoval svoji pozici. To mu v tehdejší politice samozřejmě k popularitě nijak nepřispívalo, protože prosazování stranických

zájmů na úkor celku bylo běžnou součástí politického dění. Přes svůj pověstný klid se však jednou v ministerské radě neudržel a na chamtivost a požadavky politických stran údajně rozčileně reagoval zvoláním, že mu nezbyvá už nic jiného, než se postavit před sochu svatého Václava a tam vyvolávat, co se dělá v zákulisí proti zájmům státu. O této příhodě, o které slyšela od svého otce, vyprávěla Udržalova dcera Marie Masarykové archivářce dr. Gašparíkové. (Marie Udržalová byla v letech 1927–1931 osobní sekretářkou dr. Alice Masarykové, pobývala často v Lánech a měla přátelské vztahy jak s dr. Gašparíkovou, tak i s prezidentovým tajemníkem dr. Schenkem.) Ta pak příhodu ve svých zápiscích komentovala slovy: „*Statečný a poctivý Udržal, koľko sa napasuje s podliakmi vo vlastnej i v iných stranách! Prekážky stavajú do cesty každej práci preto, že nechce dovoliť okrádať stát.*“

Obecně se zřejmě očekávalo, že Udržal bude nejen bojovníkem proti krizi, ale že bude svým vystupováním dodávat i určitou naději. Jeho klid a rozvážnost v jednání, kterými dříve budil důvěru, však v rozjitřené době spíše dráždily. Jeho tvrzení, že hospodářská krize má povahu vleklé choroby bez naděje na rychlé uzdravení, nebylo přijímáno. Snaha o udržení potřebné rovnováhy mezi zemědělstvím, průmyslem a obchodem nenalézala pochopení u veřejnosti, zatímco v jeho domovské agrární straně byla přímo odmítána. Došlo i k situaci, kdy on – představitel agrární strany ve funkci premiéra – byl na shromáždění rolníků v Břeclavi vypískán a nebylo mu umožněno, aby jakkoliv vystoupil. Hospodářská situace dospěla do stadia, kdy hromosvodem obecné nespokojenosti se stala vláda a samozřejmě především její předseda. Sítilo volání po změně vlády, která byla obviňována z toho, že zcela postrádá jakýkoliv program. Řešení celé situace navíc komplikovala skutečnost, že Udržal byl na delším léčení v Karlových Varech a Masaryk bez jeho přítomnosti nechtěl o žádném řešení jednat. Když Udržal z léčení do Lán za Masarykem nakrátko přijel, tak po delší rozmluvě s prezidentem se rozhodl, že ve funkci setrvá. Hned další den ale odjeli do Karlových Varů, kam se Udržal odjel doléčit, ministři Bechyně a Bradáč. Hovořili s Udržalovým ošetřujícím lékařem a ten jim potvrdil, že pacient neví v jakém zdravotním stavu skutečně je a že potřebuje alespoň tříměsíční pobyt mimo republiku. Po vyslechnutí ošetřujícího lékaře navštívili ministři přímo premiéra, kterého seznámili s vyjádřením lékaře. Po návratu pak informovali prezidenta republiky, že premiér Udržal se rozhodl podat demisi. Na uspořádaném rozloučení s premiérem, které se konalo s drobným pohoštěním, pak řečnil sociálně demokratický ministr Rudolf Bechyně. Podle záznamů Masarykovy archivářky dr. Gašparíkové „*oslavoval Udržala a za chrbtom sa chvástal, že ho on porazil*“. Udržalovu demisi komentoval výstižně v Přítomnosti i Ferdinand Peroutka. Udržala nazval dobrým a čestným člověkem, který se zprotivil jednomu křídlu v agrární straně a koalici ho

obětovala v okamžiku, kdy jeho váhavý styl vládní práce začali kritizovat i ti, kteří si ho osobně vážili. Konstatoval, že Udržal se všemi svými vlastnostmi hodil především do klidné doby, tou ale doba hospodářské krize nebyla.

Vedení republikánské strany navrhlo 24. října 1932, aby novým předsedou vlády byl dosavadní předseda poslanecké sněmovny Jan Malypetr, a ten byl 29. října prezidentem jmenován. Ve složení vlády byly provedeny jen nepatrné personální změny. Ministrem zemědělství se opět stal Milan Hodža, ministrem byl jmenován i zemský prezident Jan Černý (šlo o poslední, desáté jméno z Masarykova seznamu „jistých ministrů“, který poslal v roce 1929 Udržalovi) a mimo vládu zůstala živnostenská strana (podle Masarykova dopisu Udržalovi „neschopní a nepěkní lidé“). Přestože demise na funkci premiéra byla pro Udržala jistě trpkou skutečností, byl v parlamentu prvním, kdo Janu Malypetrovi gratuloval k jeho jmenování do funkce předsedy vlády. Jako poslanec pak nijak neztěžoval svému nástupci v premiéřské funkci jeho situaci a chápal, jak je těžké vládnout. Zůstával nadále politikem čestným a poctivým, který odmítal ze zcela principiálních důvodů korupci tolerovat. Vystoupil i proti přebujelému stranicství, když v poslanecké sněmovně jasně konstatoval „*pokud nebudou národ a stát ceněny výše nežli stranické legitimace.... hrozí opravdu nebezpečí, že nadměrné přeceňování legitimací povede nakonec k boji všech proti všem*“. Pragmatický přístup – zcela běžný například u Švehly, který dokázal získávat lidi na základě jejich touhy po penězích nebo funkcích – se mu přičil a nebyl mu vlastní. Jako poslanec byl stále respektovanou osobností, jeho politický vliv však výrazně slábl. Domovská agrární strana ho zatlačovala do stále většího ústraní, čímž se z živé politiky prakticky vytrácel. Postupně ustávaly i návštěvy politiků v Udržalově rodné Dolní Rovni a i tisk přestal o Udržalových aktivitách přinášet informace. (Nadále ale přetrvával osobní přátelský vztah s Masarykem. Masaryk přijímal návštěvy bývalého předsedy vlády i v dobách po své abdikaci. Poslední černou kávu po obědě v Lánech spolu vypili ještě 13. července 1937.) Udržalovi nebylo umožněno dokonce ani znovu kandidovat do parlamentu a zůstala mu pouze možnost kandidovat do senátu. Ten byl chápán jako jakýsi „Karrierefriedhof“, odkladiště již vysloužilých politiků. Když ještě před parlamentními volbami v roce 1935 navštívil prezidenta v Lánech premiér Malypetr, tak se na zpáteční cestě do Prahy spolu s ním svezl v autě vyslanec Jan Masaryk. A ten cestou Malypetrovi s nevinnou tváří říkal, jaká je ta Praha strašná drbárna. Že byl nedávno u Voskovce a Wericha a tam slyšel, že agráři Udržala do poslanecké sněmovny kandidovat nechťejí. A ti blbci tomu prý i věřili! Premiér Malypetr se prý jen rozpačitě vrtěl a červenal.

Po odchodu ze světa vysoké politiky navštívil Udržal v říjnu 1937 svoji dceru Libuši (Udržal měl tři dcery a syna), která se svým manželem, prvním tajemníkem zastupitelského úřadu, žila v Paříži. Tam jako znalec a odborník

na otázky vojenství a branné připravenosti národa prožíval při pohledu na francouzskou skutečnost velké zklamání a uvědomoval si možnou problematické francouzské vojenské pomoci stále více ohroženému Československu. Francie, která si již realisticky uvědomovala svoji slabost oproti demograficky a průmyslově vyspělejšímu a stále sílícímu Německu, sice zavedla v roce 1936 plán nového vyzbrojování a modernizace svých vojenských sil, ale Udržalovi jako zkušenému politikovi bylo při pohledu na zhoršující se mezinárodně-politickou situaci zřejmé, že k tomuto kroku přistoupila nejen pozdě, ale že mu přidělila i výrazně nedostatečné finanční prostředky. Tento francouzský krok měl přitom více než roční zpoždění na kroky rozpínajícího se Německa, které si přiřklo atributy vojenské velmoci a oficiálně oznámilo, že zahajuje budování vojenského letectva, vytvoření válečného loďstva a zavedlo všeobecnou brannou povinnost. Všechny tyto jeho kroky přitom flagrantně porušovaly podmínky stanovené poválečnými mírovými smlouvami. Navíc bylo Udržalovi jako bývalému ministrovi národní obrany více než zřejmé, že ve Francii došlo už odhlasováním financování Maginotovy linie v roce 1930 k výrazným změnám, po nichž byla francouzská armáda strategicky orientovaná na defenzivní obranu vlasti, zatímco nástrojem pomoci mohla být jen silná a pohyblivá armáda. Uvědomoval si, že Francie sice vnímá nebezpečí, které Evropě hrozí, ale jako stát se chová tak, že dbá jen o svou vlastní bezpečnost. Dospěl proto k názoru, že pokud by se Československo při napadení hitlerovským Německem skutečně mělo vojensky bránit, tak bez ohledu na existující spojenecké smlouvy bude v podstatě ponecháno samo sobě. Kdyby tehdy věděl, že již v roce 1932, kdy došlo ke střídání francouzských vyslanců v Praze, dostal nově nastupující vyslanec jasné pokyny, aby při odevzdávání pověřovacích listin nehovořil o Československu jako o „spojenci“, ale mluvil o Francii a Československu pouze jako o státech „spojených pro stejný mezinárodní úkol“ a majících „společný cíl a stejné aspirace“, čímž by pro diplomaty zcela jasnou řečí vyjadřoval spíše odtažitý a nikoliv spojenecky přátelský a vřelý francouzský přístup, bylo by jeho zklamání z francouzské skutečnosti a nedůvěra v případnou vojenskou pomoc ještě mnohem větší.

Nedlouho poté se 2. prosince 1937 vzdal ze zdravotních důvodů senátorského mandátu a z politiky definitivně odešel. Když pak v dubnu 1938 odcházel ze schůzky s ředitelem stranického nakladatelství, tak byl při nastupování do auta stižen mrtvicí. Byl převezen do podolského sanatoria a o události byla informována rodina. Druhého dne vyjel do Prahy za starším bratrem 67letý Václav. Po vystoupení z vlaku na Masarykově nádraží ho stihl silný záchvat mrtvice. V podolském sanatoriu byl umístěn na lůžko v místnosti, která byla naproti pokoji jeho bratra. 25. dubna 1938 František Udržal zemřel. Následujícího dne přednesl smuteční projev v poslanecké sněmovně její opětovný před-

seda Jan Malypetr. Shrnul a ocenil dlouholeté politické působení zesnulého, přičemž výrazně zdůraznil jeho zásluhy ve funkci ministra národní obrany, kdy musel překonávat řadu překážek, neboť doba pacifistických nálad a poměrného míru po válce, o níž se mnozí domnívali, že definitivně ukončila období válek, nijak nepřála budování armád. Přímou konstatoval, že „*základy, které dal Udržal branné bezpečnosti republiky, zůstanou jeho největším dílem. Udržal uměl vidět do budoucnosti a nedopustil, aby republika cokoliv zanedbala na své obraně*“. Když byl ve středu 27. dubna připraven převoz zesnulého do rodných východních Čech, zemřel i jeho bratr Václav. Pohřbu, který byl vysílán přímým rozhlasovým přenosem a filmově zdokumentován celostátním filmovým týdeníkem, byli v hojném počtu přítomni nejvyšší a nejvýraznější představitelé tehdejšího politického života i hospodářské sféry. Pak odjeli a většina se na místo posledního rozloučení již nikdy nevrátila. Reálně se začala uskutečňovat Udržalova skepse k naplňování odkazu i známosti politiků. Tu vyjádřil již před časem dceři Libuši při rozhovoru o výčtu poct, kterých se mu v životě dostalo, slovy: „*Všechna sláva polní tráva.*“ Ani nejvlastnější odkaz Františka Udržala, kterým mohla být tradice poctivosti v české politice, se neujal a nenaplnil. A protože byl politikem agrární strany, se kterou již budoucí léta nepočítala, stal se i on téměř neznámým.

FRANTIŠEK MORKES

Zdroje:

- Gašparíková-Horáková A. – U Masarykovcov, Bratislava 1995
Charbusický M. – František Udržal 1866–1938, Pardubice 2002
Kovtun J. – Republika v nebezpečném světě, Praha 2005
Malypetr J. – Paměti a projevy, Praha 2011
Pecháček J. – Masaryk, Beneš, Hrad; Masarykovy dopisy Benešovi, Praha 1996
Rokoský J., Urban J. – František Udržal. Sedlák a politik, Ústí nad Labem 2016
Smetanová J. – TGM: Proč se neřekne pravda?, Praha 1996
Soubigou A. – Tomáš Garrigue Masaryk, Praha-Litomyšl 2004

Malá splátka velkého dluhu

Masarykovo demokratické hnutí, konkrétně klub Kopřivnice, uspořádal ve dnech 3. 10. – 6. 11. 2022 v podkroví Muzea Frenštát pod Radhoštěm výstavu Odkaz TGM. Poté se výstava přesunula do Kopřivnice, kde byla představena při příležitosti další akce kopřivnického klubu nazvaném „Kopřivnické pressování“.

Cílem výstavy bylo pomoci místním školám při výuce dějin a seznámit jejich žáky s myšlenkami TGM a v neposlední řadě také nenásilnou formou zvýšit jejich zájem o soutěž Masaryk do škol. Chtěli jsme tak přispět k zamyšlení se nad aktuálností Masarykových myšlenek a jejich přínosu pro současnou nelehkou dobu.

Vyvrcholením před ukončením výstavy byla malá slavnostní akce věnovaná T. G. Masarykovi a M. R. Štefánikovi. Byla to taková malá splátka velkého dluhu, dluhu, který v České republice máme vůči tomuto velikánovi slovenských i českých dějin. Pozvání na náš večer přijali i zástupci slovenské Společnosti M. R. Štefánika. Konkrétně podpredsedovia (místopředsedové) Mgr. Marika Gallová a Branislav Neumair. Večer moderoval Ing. Petr Šmajstrla, který uvedl vystoupení nejen Mgr. Martina Trubače, pracovníka muzea, ale také Drahomíra Strnadela, bývalého starosty obce Trojanovice, a jeho nástupce Mgr. Jiřího Novotného. Za předsednictvo Masarykova demokratického hnutí

vystoupil Lubomír Sazovský a za klub Kopřivnice já Ing. Zdeněk Sazovský. Akci uzavřel předseda kopřivnického klubu Ing. Jaroslav Šula.

V průběhu večera zaznělo mnoho informací o obou zakladatelích Československa. Zajímavý byl i film Milan Rastislav Štefánik-Osloboditel. Součástí večera bylo také předání ceny Nadace Dr. B. Parmy a B. Parmové Tempora 21 významné osobnosti frenštátského regionu. Toto ocenění převzal z rukou MUDr. Petry Šmajstrlové dvaadevadesátiletý Dalibor Norský.

Návštěva slovenských přátel pokračovala i následující den 27. října v Kopřivnici. Naši hosté zde u pamětní desky M. R. Štefánika položili kytici a poklonili se jeho památce. Svou návštěvu zakončili prohlídkou Muzea nákladních vozů TATRA.

ZDENĚK SAZOVSKÝ

„KOPŘIVNICKÉ PRESSOVÁNÍ“

XXIV. ročník akcí na podporu demokracie, jejímž duchovním tvůrcem a realizátorem byl Tomáš Garrigue Masaryk.

Na vysvětlenou. Kopřivnické pressování navazuje svým čtvrtým ročníkem na dvacetiletý cyklus besed uváděných pod názvem „Myšlenky TGM a současnost“. Neopustili jsme však základ myšlenek TGM, protože, jak nový název napovídá (tak trochu hlavolam), obsahuje slůvko press, tedy tisk, chcete-li sdělovací prostředky, novinařinu. Důležitý nástroj pro šíření demokratických myšlenek i v době našeho prvního prezidenta. Komunikovat s publicisty, spisovateli a novináři bylo pro Masaryka nezbytné.

Proto jsme se rozhodli tak trochu zpovídat nejen politiky a významné osobnosti našeho společenského života, ale právě novináře a politické komentátory, kteří mají obrovský vliv na svobodu slova, ale i odpovědnost za to, co slovem ovlivňují.

Letos jsme měli 10. listopadu možnost přivítat mimořádně pracovně vytížené, ale pro nás milé a obdivuhodné hosty. Publicistu a novináře Davida Šťáhlavského, který působil mimo jiné i v Rusku, Petra Koláře, bývalého diplomata v USA a také v Rusku, a dnes již bývalou skvělou moderátorku České televize Světlanu Witowskou. Sál kulturního domu byl rekordně zaplněn a doufám, že nejen kvůli tomu, že každý návštěvník byl pohoštěn vynikajícími valašskými koláčky. A skutečně, přes tři hodiny trvající akci bez přestávky vydrželi všichni diváci až do konce.

Po úvodu převzal moderování již tradičně Radko Kubičko, komentátor Českého rozhlasu Plus, kterého ovšem diváci mohou často vidět i glosovat současnou politiku na televizních stanicích.

Obsahem se staly zejména úvahy hostů nad limity svobody slova, nikoli však jeho omezování. Vycházely z evidentní snahy extrémistických skupin

ovládat sdělovací prostředky a tím i potažmo vmanipulovat občany do protidemokratických nálad. Mnohé se také diváci dozvěděli o podrobnostech a historických příčinách neustálých a opakujících se konfliktů s ruskou mocností. Jako vždy diváci velmi kvitovali nejen otevřenost názorů hostů, ale i velký prostor pro dotazy. Konec konců, diskutovalo se i po oficiálním ukončení akce.

Co dodat k letošnímu ročníku. Opravdu se vydařil, o čemž svědčí i neustálé dotazy, zda bude příští rok pokračování. Budeme se snažit, pokud vydrží i podpora Masarykova demokratického hnutí, kulturního domu a jeho skvělých pracovníků a také samotného města Kopřivnice. Všem patří velký dík.

A v neposlední řadě patří mimořádné poděkování ochotě hostů a zejména pracovníkům Českého rozhlasu přijet do vzdálené Kopřivnice. Tak příští rok se snad budeme moci zase těšit.

LUBOMÍR SAZOVSKÝ